

Олександр Ярема
доцент кафедри декоративно-монументальної скульптури,
Львівська Національна академія мистецтв, Львів,
експерт з питань містобудування,
член президії Ліги творчої інтелігенції Львівщини,
віцепрезидент НСАУ та голова ЛОО НСАУ з 2008 до 2018 рр.,
Народний архітектор України
e-mail: oleks.jarema@gmail.com
orcid: 0000-0002-0303-4981

ЯРОСЛАВ НОВАКІВСЬКИЙ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

© Ярема О., 2022

<https://doi.org/10.23939/sa2022.01.184>

Сенс людського життя – довести свою професійну досконалість у будівництві власної держави. Не замислюємося на тим, що таке освіта й досконалість. Розпочинати треба зі свого рідного гнізда, населеного пункту, регіону й зі здоровою основою вливатися у державні структури. А що маємо: розграбовані земельні ресурси, надра, історичні пам'ятки, ліси, заповідні території, ріки і озера, а найприкріше – губимо людський професійний ресурс.

Ключові слова: архітектура, правильна забудова міста, урбанізм, стратегія міста, Ярослав Новаківський.

Постановка проблеми

Перетворення, що відбулися у сфері просторового розвитку та будівництва в Україні в останні роки, хоча і надали імпульсу процесу залучення інвестицій, втім, вони були недостатніми для істотного підвищення рівня життя населення, призвели до зниження якості проживання в населених пунктах, а також до спотворення історичного та природного середовища. При цьому рівень довіри громадян до органів влади у сфері містобудівної діяльності істотно знизився.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Перший повоєнний генеральний план Львова опрацьовано у 1946 р. під керівництвом А. Натальченка і Г. Швецького-Вінецького (Державний інститут проектування міст “Містопроект”, 2008). Розуміючи унікальність історико-архітектурної спадщини Львова, автори пропонували її збереження і з цією метою склали список пам'яток архітектури міста. Водночас необхідно було трансформувати образ Львова, зробити його “радянським не тільки за суттю, але й за формою”. Із метою реалізації наступних генпланів довелося поглиблювати його окремі положення. Так у 1975 р. інститутом “ДІПРОМІСТ” розроблено комплексну схему перспективного розвитку всіх видів міського транспорту, а в 1979 р. Львівським виробничим комбінатом Художнього фонду УРСР – комплексний план політичного та архітектурно-художнього і світлового оформлення міста. Одночасно було зосереджено особливу увагу на вирішення транспортної проблеми у місті, а тому були проведені техніко-економічні розрахунки щодо будівництва підземного трамваю. Для вирішення проблем освоєння підземного простору складено інженерно-геологічний атлас, який вніс багато коректив щодо спорудження підземного трамваю, розвитку міських інженерних мереж та

схем впорядкування промислових районів, схеми розвитку Львівського залізничного вузла. Важливе значення у формуванні окремих планувальних районів мала організація у 1961 р. у Львівському філіалі “ДІПРОМІСТ” планувальної майстерні, яку очолив архітектор Ярослав Новаківський (Новаківський, Новаківський, 2001).

Мета статті

На прикладі фрагментів історичного опису творчої спадщини архітектора Ярослава Новаківського показати, що правильна забудова міста – це коли є чітко відпрацьована стратегія міста з його навколишніми районами, котрі межують із містом, і є чітко розділена функціональна здатність території з правильним розташуванням.

Виклад основного матеріалу

Потрібно реально дивитися на світ і говорити тільки правду. У комуністичному середовищі треба було говорити не те, що ти думаєш, а думати не те, що говориш. Це був інший світ, світ не властивий для істинного українця-патріота. Із тим світом зіткнулося покоління славного роду Новаківських: батько – Олекса, син – Ярослав і онук – Андрій. Сина й онука я знав особисто і мав нагоду з ними спілкуватися, і перше моє знайомство було саме з Ярославом Новаківським.

На початку своєї професійної діяльності я працював архітектором у дрогобицькому відділі львівського філіалу “ДІПРОМІСТ”, який активно співпрацював з планувальною майстернею інституту, яка знаходилася в будинку – пам’ятці архітектури, колишній приватній віллі, збудованій у неоготичному стилі за проектом архітектора Артура Шлеєна на вул. Глінки, 1а у Львові. Сам дух цього будинку і працівники цієї майстерні на чолі з Ярославом Новаківським уже спонукали з відповідальністю ставитись до збереження об’єктів історичної і культурної спадщини. Дрогобич, Борислав, Трускавець, Стрий, Самбір, Східниця – увесь цей регіон був особливим і цікавим для створення там унікального урбанізованого середовища на теренах Західної України із природними запасами нафти, калійної солі, озокериту та мінеральних вод. Нам, дрогобичанам, доводилося досить часто узгоджувати генплани новітніх забудов із планувальною майстернею, якою керував Ярослав Новаківський, брати участь в обговореннях, консультаціях та заходах щодо можливості оборонятися від глупих настанов партійних керівників, які твердо заставляли робити те, що не варто було. Згадую, як нас хвилювало питання збереження забудови ринкової площі в Дрогобичі, характерних для міста вулиць та її цілісного історичного ядра. Те ж саме і для Борислава і Трускавця з його характерними ознаками довоєнних часів та історичним минулим. У цей час, у 70-х роках минулого століття, була закладена прекрасна ідея – створити з Дрогобича, Стебника, Трускавця і Борислава урбанізовану агломерацію з кільцевою тролейбусною лінією, яка б поєднувала ці міста і давала поштовх для економічного розвитку цього краю. Була навіть закладена перша черга будівництва тролейбусної лінії: від центру Дрогобича до санаторію “Гірка”. А яка боротьба була за збереження дерев’яних віл у центрі Трускавця чи дерев’яних церков у Дрогобичі та навколишніх околицях! А скільки цікавих ідей було подано для Борислава та його приміської території з метою формування туристично-привабливого інтересу до Франкового краю. А зародження курорту у Східниці, чи бази відпочинку для архітекторів у Майдані біля Східниці. І всюди відчувався дух та професійний слід Ярослава Новаківського.

А що маємо нині... У країні суцільна еміграція з Франкового краю. Борислав сміється вдруге. Але вже з іншого приводу. Еміграція – це дуже тяжка ноша. Споглядати за драматичними, чи навіть трагічними подіями у своїй державі дуже прикро. У чужій державі, правильній і демократичній, насамперед піклуються про своїх громадян, а не про емігрантів, які насильно тій державі нав’язалися. Скільки еміграційних хвиль упродовж століття відбулося в нашій знедоленій Україні, що важко згадувати. Скільки художніх творів і кінофільмів на цю тему створено. А люди не замислюються над тим, а тішаються своїми важкими економічними здобутками у чужій державі. Зате доморощені олігархи радіють зі своїх накрадених статків. Нас лякають, щоб не зачіпати їх, бо, не дай Боже, унаслідок народних протестів проти них може настати дефолт, може зникнути енергозабезпеченість міст та сіл, наступити страхітлива цензура й здача країни нашим ворогам. Як

бути нам і як далі жити? На піску, де не проросло коріння нації, вибудувати країну дуже важко, але щось робити треба. Міцні країни є там, де глибоко вкорінене національне коріння. Де ж поділося 15 мільйонів українців за останнє десятиліття?

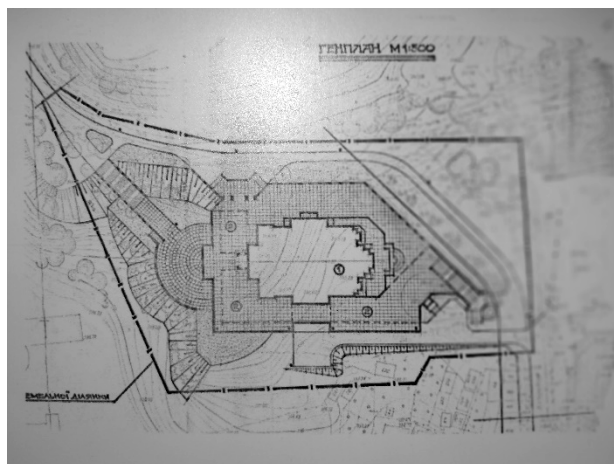
Дивлюсь на картину Олекси Новаківського “Мойсей” і все на цьому полотні відображено: і наш дух, і наші прагнення, і наша віра. Із майстерні Олекси Новаківського вийшли видатні художники як-от: Григорій Смольський, Наталка Пристай, Зоня Зарицька, Кирило Мазур, Юрко Левицький та ін. У творчості батька Ярослава Новаківського були невід’ємні символи: рідна земля і могутні герої. Він творив мистецтво змістовне, сповнене почуття й думки, яке не залишало людину байдужою. Видно, вороги дуже боялися “Мойсея” О. Новаківського, бо у 1950 р. наклали табу на нього.

Створена через недовгий час, уже в інші часи й іншим способом, урбаністична майстерня під керівництвом Ярослава Новаківського – сина великого Художника, продовжила справу батька, але вже в інший спосіб. Ярослав Новаківський вважав, що розвиток міста чи населеного пункту – це формування майбутнього твоєї сім’ї, родини, близьких людей. Так історично склалося, що в нас в Україні були вільні міста й люди жили вільно до того часу, доки нас прийшли “визволяти” у 1939 р. Від кого і від чого? У повоєнних роках історичний княжий Львів мав стати індустріально-промисловим містом. Почалося шалене руйнування міста. У центральній частині почали появлятися військові заводи та цехи з відповідною загадковою нумерацією, цехи заводів “Кінескоп”, “Львівприлад”, “Львівсільмаш”, “РЕМА”, “Хімфармзавод”, “Алмазінструмент” та інші, і, як не прикро, в історичних місцях та будівлях міста. Район “Підзамче”, що по обидва боки залізничної колії, був перетворений на промислову “клоаку”. Щось з цього приводу треба було негайно робити, знаходити впливи на ці руйнівні процеси.

Створена Ярославом Новаківським урбаністична майстерня у Львові була сформована із спеціалістів, які розуміли з першого слова “метра”, які завдання перед ними поставлено. Майстерня заручилася підтримкою авторитетних львівських архітекторів, які могли максимально сприяти збереженню історичного архітектурного обличчя Львова та населених пунктів Західної України. Ця діяльність була скоординована так, що у всіх напрямках були задіяні наукові інститути, учені, краєзнавці, археологи, архітектори, художники, мистецтвознавці і, узагалі, патріоти свого краю. Це був науковий і високопрофесійний бум. Був створений зональний інститут “Укрзахідпроектреставрація”, державний історико-архітектурний заповідник, були укомплектовані керуючі органи виконавчої влади з розумних і лояльних до болючих питань щодо збереження історичного середовища спеціалістів, які зуміли впливати на партійні структури і максимально, що було під силу, захищати національні інтереси. У тих часах спосіб був єдиний: глибоко вкоренитися й проникнути у те партійне середовище, яке було далеко не професійним, і робити справу свою, національну. А справу робити треба було ще так, щоб максимально притягувати кошти для місцевого розвитку. І притягувалися ці кошти з Москви, Києва до Галицького краю, бо з Держплану СРСР чи УРСР, а тим паче для західного регіону не так було просто це зробити. Щось подібного в Україні на той час не було. Так почали формуватися умови для розроблення нового генерального плану міста Львова.

Це був титанічний процес, оскільки основними рецензентами проектних рішень були партійні керівники і ідеологи тієї злочасної системи. Уже як дипломований архітектор, працюючи в інституті “Діпромист” у Дрогобицькій майстерні, відчував той тиск і на собі щодо розроблення детальних планів на розміщення об’єктів у Дрогобичі, Трускавці, Бориславі, Самборі, Стрию та інших містах регіону. За завданнями “керуючої і направляючої...” треба було, найперше, знаходити привілейовані місця для розміщення адміністративних партійних будівель, місць для розміщення пам’ятників Ленінові та інших, чужих нашому світогляду, персон для “вшанування”. Це був дуже важкий вибір: вкладати такі ідеї у проекти... Але, попри те, ми старалися передбачати місця для шкіл, дитячих установ, будинків для вчителів в гірських районах, лікарень, громадських центрів у населених пунктах та об’єктів із відповідною інфраструктурою. Шкода, що збудована з великим зусиллями у ті роки соціальна інфраструктура сьогодні часто у занепаді, руйнується і бездумно розпродується...

Завдяки скоординованим діям наших авторитетних архітекторів, зокрема Ярослава Новаківського, скульпторів та художників почали з'являтися у наших містах пам'ятники Тарасові Шевченку, Іванові Франку, Маркіянові Шашкевичу, Василеві Стефанику, Михайлові Грушевському, Андрієві Чайковському, гетьманові Сагайдачному та ін. Розпочалися напрацювання щодо підготовки конкурсів на розміщення пам'ятників Тарасові Шевченку, королеві Данилові, жертвам тоталітарного режиму у Львові, правоохоронцям тощо. В основі проектних ідей лежали напрацювання Ярослава Новаківського щодо відтворення у благоустрої, при цих пам'ятниках, елементів історичного ядра міста. Для прикладу: при проектуванні скверу і пішохідної зони вул. Галицької з виходом на площу, де нині стоїть пам'ятник королю Данилу, мав бути відкритий фрагмент “барбакану” з фрагментом старого львівського муру (на жаль, це не вдалося втілити). Почали відновлюватися історичні пам'ятки: замки в Олеську, Золочеві та Свіржі, розпочалися реставраційні роботи у Львівському оперному театрі, дерев'яних історичних віллах Трускавця, історичних центрах Львова, Дрогобича, Самбора, Золочева, Стрия та ін. Розпочалася грандіозна робота з інвентаризації історичної забудови Львова та інших міст Західної України. Жоден практикуючий архітектор не мав права порушувати вимог історико-містобудівного законодавства. Усе це звучало як дотримання конституційних вимог і робилося не без участі й настанов Ярослава Новаківського.

Рис. 1. Нереалізований проєкт комплексу споруд Української автокефальної православної церкви на вул. Харківській у Львові. Справа проходить як так звана проєктна “хорда”, яку ми називали “хордою Новаківського”. Автор макета й проєкта О. Ярема. 1990р.

Архітектор-урбаніст Ярослав Новаківський був добрим, але вимогливим наставником. Давав добрий усім приклад як працювати в умовах тоталітарної системи. Був постаттю рішучою і безкомпромісною. Керував, перевіряв, але при цьому давав добрі поради і ці поради ми сприймали як основу у проектних рішеннях. Згадується мені цікавий епізод зустрічі з Ярославом Новаківським після розгляду чергового проєкту, який ми привезли з Дрогобича до майстерні. Отримавши схвальне рішення по проєкту, ми вирішили цю подію якось відзначити. Я як молодий архітектор разом із авторитетним дрогобицьким архітектором Володимиром Ференцовичем, вирішили запросити п. Ярослава на “каву” в бар на розі вулиць Горбачовського та Генерала Чупринки. Запрошення було сприйняте щиро, від чого ми мали велике задоволення. Ми прийшли до бару, замовили каву, канапки та чергові “гранчачки” з дефіцитним, на той час, коньяком, і очікували прихід шанованої нами людини. Ярослав Новаківський зайшов до бару, пригубив поданий “коньяк”, зібрав всі “гранчачки”, підійшов з ними до барної стійки і ласкаво звернувся до барменші: “Пані Олю, ми просили коньяку, а що ви нам подали?”. На що та відповіла: “Ой, пане Ярославе, та я ж не знала, що то будете пити саме Ви”. Отакі звичаї тоді панували у сфері обслуговування: пересічній людині замість якісного напою підсовували сурогат, а повага до шанованої людини виявлялась у тому, що її не обманювали.

Згадується мені ще один прикрий епізод, але на цей раз уже із сином пана Ярослава – Андрієм. На прохання мого родича, на той час настоятеля Петропавлівської церкви у Львові отця Володимира Яреми, звернувся до п. Андрія запроектувати огорожу для церкви. І коли запроектована п. Андрієм огорожа була вже виконана в натурі, повз церкву проїздив якийсь партійний чиновник і вгледів у рисунку огорожі хрести. Що було далі, то важко оповісти, але згадую це як наглядний приклад, при якому режимі ми працювали і за що невинна, глибоко професійна людина могла бути покарана. Від отця В. Яреми як етнографа, іконописця, дослідника українського середньовічного живопису та дерев'яної сакральної архітектури (колишнього наукового керівника музею Андрея Шептицького під керівництвом Іларіона Свенціцького) я дуже багато довідався про мистецьку школу Олекси Новаківського, про цю унікальну спадщину нашої культури, мистецтва й архітектури, яку треба було негайно якось рятувати. І також уже по іншій лінії доводилось знаходити шляхи порятунку. Я мав можливість на той час у будинку отця В. Яреми бачити таких видатних науковців, як Григорій Логвин, Лада Міляєва, Володимир Вуйцик та інших і серед них – Ярослава Новаківського. А потім, уже працюючи в інституті “Укрзахідпроектреставрація”, спільно з дружиною Андрія Новаківського – Ганною Максимівною, ми не раз згадували життєві епізоди з життя тієї славетної львівської родини. Дуже часто я мав нагоду спілкуватися з архітектором Василем Каменщиком, який був у близьких професійних контактах з Ярославом Новаківським. У часи спільної з ним праці за кордоном ми весь час згадували про родину Новаківських і насамперед про Ярослава Новаківського. А теми розмов були зосереджені на професійних питаннях: у часи тотального панування типових проєктів архітектори з великими труднощами добивалися права на індивідуальне проєктування; автори індивідуальних проєктів повинні були мати свободу творчості, використовувати досвід попередніх років, зокрема традиції будівництва епохи конструктивізму. Створені за проєктами Ярослава Новаківського, житлові будинки на вул. Уласа Самчука, власне, базувалися на цих архітектурних традиціях.

А в основі планувальних містобудівних рішень мікрорайонів насамперед ставилися такі завдання: формування житлових зон, громадських центрів, єдиної схеми організації транспортного і пішохідного рухів та інженерної інфраструктури, зокрема, автономної.

Рис. 2. Південний житловий район Львова

Рис. 3. Північний житловий район
вул. 700-річчя Львова

При розробці проєкту детального планування вул. Стрийської обрано вже новітні європейські підходи до композиційного вирішення силуету в'їздної магістралі Львова. Теж ж саме було і з ПДП вул. В. Чорновола. Висотний ряд будинків із вбудовано-прибудованими об'єктами інфраструктури вдало сформували обличчя цього району сучасного Львова. Усе формувалося на основі діючого та високо відзначеного державною нагородою генерального плану міста, який знаходився у кабінетах головних архітекторів області й міста та який ніхто не мав права порушувати. У зверненнях громадян, установ і організацій завжди давалися ствердні відповіді на тему достовірної реалізації

генплану. У спірних питаннях відбувалися уточнення позицій генерального плану, але не таких радикальних рішень, які відбуваються нині. У двох місцях рішення, діючого на цей час генерального плану, нам заблокували церковні діячі, і немає чого це приховувати. Реалізацію так званої “хорди” і транспортну розв’язку на розі вулиць Личаківської–Пасічної Львова заблокувала своєю новою забудовою Церква Св. Покрови. Друга проблема була створена ситуацією з пам’ятником Андрею Шептицькому, бо транспортний рух у цьому напрямку став надзвичайно проблемним. І, згадуючи той час, коли розроблявся проєкт готелю “Дністер” (звичайно, що не без містобудівної концепції Ярослава Новаківського), під площею був передбачений підземний простір для паркування автомобілів, пропонувалася пробивка виїзду з вул. Замкненої до вул. Городоцької. І як прикро, що, коли був поданий на розгляд проєкт можливого розміщення дворівневого підземного паркінгу біля університету, цей проєкт сколихнув свідомість львів’ян: а чи може бути там паркінг. Та чому не може? Може. Але треба вибирати сприятливий час і логічні висновки (а не в період святкування 100-річчя ЗУНР). Не треба забувати про те, що ще задовго до новоспечених ідеологів містобудування уже пророблялися рішення і напрацювання набагато професійніші. І найперше треба вирішувати транспортну проблему.

2006 рік. Україна стає учасником футбольного турніру “ЄВРО-2012”. Радості немає меж. Але виникають у місті певні проблеми: готуються перевибори міського голови, а тут ще одна проблема – обсапачується білокам’яне обрамлення з пам’яток архітектури в центральній частині міста і навіть із каплиці Боїмів. Жаж! Що робити? Маючи старі архівні креслення підземного простору центру Львова ми професійно були зорієнтовані на можливість його задіяння. Але виявилось, що у центрі, на Ринковій площі, відсутній зв’язок стоків із існуючих будівель із загальносплавним каналізаційним колектором, що йде по пр. Свободи, 44 кам’яниці на Ринку. До того часу вони мали, як нам стало відомо, лише вигрібні ями. Увесь підземний простір та підвали кам’яниць були заповнені каналізаційною “жижею”, які треба було терміново очищати. А як? Дякуючи Богові, що одним із активних і професійних заступників міського голови Любомира Буняка був Василь Кравців, який взявся за вирішення цієї проблеми. Відкопано каналізаційний колектор, який був недобудованим ще з австро-угорських часів, і постало питання добудови цього колектору та відповідного каналізування будинків на пл. Ринку, а також і реконструкції самої площі. А тут йдуть вибори міського голови. Напевно пам’ятають львів’яни, як блокували роботу будівельних механізмів молоді протестанти, прив’язуючись ланцюгами до будівельних механізмів, не даючи їм працювати. Як то так, що якісь там “невігласи” взяли за реконструкцію центральної площі без відповідних історико-містобудівних рішень, археологічних досліджень тощо. Ще живі організатори тих протестних акцій, і не секрет, хто тим процесом керував. Усе минулося. Львів провів євротурнір. Вдало чи не вдало – нехай судять львів’яни. Із цього приводу є величезна кількість публікацій у пресі та виступів у інформаційних засобах. Запрацювало й підземелля для туристів у центрі Львова. Ця ганебна протестна хвиля у той час залишилася образою для тих, хто старався ліквідувати цю проблему, а саме руйнування історичної забудови в центрі міста. Знав би про це Ярослав Новаківський!

Саме від Ярослава Олексійовича я довідався про два колишні кінотеатри у Львові: “Парк” і “Маяк”. Ці кінотеатри були побудовані у Львові під час німецької окупації для офіцерів вермахту як тимчасові споруди. Один із них залишився донині там, за пам’ятником Степанові Бандері. За гіркий спогад маю те, як львівські можновладці впиралися щодо знесення цієї будівлі й максимально сприяли приватизації її частин. А тепер за пам’ятником маємо такий жалюгідний вигляд. А були плани збудувати тут етнографічний музей. І був інвестор для реалізації такого проєкту.

Подібна ситуація стосується виносу з центральної частини слідчого ізолятора, розміщеного у пам’ятці архітектури – колишньому римо-католицькому монастирі жіночого ордена Святої Бригіди. Ще у 1970-х рр. наполегливо старалися звільнити від цього функціонального призначення ці приміщення, і навіть була розроблена проєктна документація на перенесення цієї установи на вул. Конюшинну у Львові, однак донині настанови наших авторитетних мужів не виконані. Знаю, що і Ярослав Новаківський був за те, щоб центр міста був справжнім центром, без слідчих ізоляторів.

Рис. 4. Надмогильний пам'ятник першому мерові демократичного Львова Богдану Котику на Личаківському цвинтарі. В основі пам'ятника закладено герб Львова авторства Ярослава Новаківського. Автори проєкту: архітектор О. Ярема, скульптор Я. Скакун. Фото О. Яреми

А скільки душевного натхнення та ентузіазму вклав Ярослав Новаківський у продовження реалізації формування скансену “Шевченківський гай” у Львові (тепер повернулася первісна й заслужена назва парку ім. Климентія Шептицького як засновника). І як на диво, знову виноситься ідея на чергову містобудівну раду щодо забудови території у підніжжі парку (території кераміко-скульптурної фабрики) під розміщення там житлової забудови. Тут вже настає кінець терпінню. Люди, а де ж ваша совість? Та там доцільно було б створити мистецький центр із майстернями провідних львівських мистців, але вже в іншому архітектурному вирішенні забудови і з іншим технологічним режимом, ніж було закладено в існуючих будівлях фабрики. А може було б і доцільніше розмістити ту будівлю візит-центру, яка вже будується на території існуючого паркового лісомасиву, саме на території цієї фабрики з включенням її у розширення парку з цільовим мистецьким призначенням. Та ж хіба у нас до мистецтва тягнуться наші можновладці? Хіба що Пінчукам під силу робити мистецькі “розкрути”, але не в нас, у Львові. Ми можемо хіба що зносити будівлі, та ще й такі, як з мистецьким панно відомого львівського художника Володимира Патика, які були закладені в концепцію формування громадського центру південного району Львова під керівництвом Ярослава Новаківського, а саме: універмаг, будинок культури, готель “Супутник”, палац водних процедур, у тому числі й спеціалізований магазин “Океан”. Звичайно, що принципи організації реалізації генплану, які були твердо закладені у проєкті, мали право на поглиблення й вдосконалення на стадіях проєктів детального проєктування, але не в такий спосіб, як це робиться сьогодні!

І хочеться ще згадати про освоєння Сихова. Усе почалося у 1979 р. з прокладенням вул. Сихівської (колишньої вул. Ворошилова) зі шляхопроводом через залізничну колію, а вже у 1981 р., за рік до відходу Ярослава Новаківського (одного з авторів Сихівського житлового масиву) від нас у вічність, було вручено мешканцям Сихова перші ключі. І, дивлячись на цей житловий масив, аналізуючи його зі всіх боків, робиш висновок: яке було б місто, якби його

надійно оберігали й захищали від “невігласів”. І не було б того смороду, який ми вдихаємо на вул. В. Стуса, біля парку “Залізни води”. А місто мало б зупинитися на півмільйонному рубежі.

Найбільше мене хвилює те, що буде з нашою візитівкою – привокзальною площею, адже ще у 80-х роках минулого століття була загострена тема стратегії розвитку Львівського вокзалу на перспективу. Був оголошений конкурс. Була закладена ідея залучення підземного простору, затягування до Львова європейської колії. Є ще живі свідки цих подій, то нехай поділяться. А це стосується насамперед учнів Ярослава Новаківського: Василя Каменщика, Олега Чамари, Віталія Дубини, Миколи Обідняка та ін. Розкажіть тим “невігласам”, як мало формуватися європейське місто, бо щось загадкове ними задумано на привокзальній площі,

Львів розпочав свій урбаністичний бум ще на початку ХХ ст., а Барселона у 1930-х роках, але Львів значно залишився позаду від сталого розвитку як європейського міста. Хіба що можемо втішатися у Львові черговими плагіатами. Хіба можна списувати діяльність наших славних архітекторів-попередників, які намагалися щось доброго робити, як не практичною діяльністю, то хоч добрими порадами, незважаючи на те, в яких жадливих умовах їх діяльність розгорталася. А зараз маємо всі умови для творчої діяльності, але, на жаль, головним пріоритетом обираються гроші. Ярослав Новаківський думав, як залучати гроші для добрих містобудівних справ.

Як вибратися зі Львова, чи в'їхати до нього? Про це задумується не тільки львів'янин, але й гості Львова. Транспортний “колапс” і відсутність транспортно-пішохідної стратегії довели місто до жадливого стану. Кільцева дорога, до якої добратися вже є великою проблемою, стає внутрішнім кільцем Львова, і уже з центру та окремих мікрорайонів міста до неї дістатися вкрай важко. Жоден навігатор не допомагає. Щось негайно треба робити, а немає кому, бо не вистачає доброї поради розумного урбаніста, такого, як був Ярослав Новаківський.

Про збереження історико-архітектурного середовища не буду вже продовжувати опис, бо ця тема має нескінченний процес для дискусій та аналізу.

21 травня 1982 р. відійшов у вічність видатний львівський архітектор Ярослав Новаківський. Занадто швидко від нас відійшли такі видатні особистості з роду Новаківських – Батько, Син і Внук. Найстаршому було лише 64 роки, синові – 62, а онуку – лише 54. Світла їм пам'ять. Не забуваймо про них.

Висновки

Щодо висновків, то хотілось би скористатися зі слів успішного львівського підприємця Михайла Садовяка, який дав аналіз життєдіяльності Сихівського житлового масиву, основи якого формував саме архітектор Ярослав Новаківський: “Південна частина Львова – це правильна забудова, дуже багато сихівчан не їдуть в центр, немає потреби, адже на Сихові є ТЦ, розважальні центри, парки, ринки, бібліотеки, кінотеатр, тобто людина, яка живе на Сихові, давно знайшла собі там місце праці і дозвілля, і не мігрує в інші райони, не створює проблем іншим.

Правильна забудова міста – це коли є чітко відпрацьована стратегія міста з його навколишніми районами, котрі межують з містом, і є чітко розділена функціональна здатність території з правильним розташуванням”.

Бібліографія

- Бірюльов Ю. О., 2008. Архітектура Львова. Час і стилі. XIII–XXI ст. Львів: Центр Європи. 720 с.
Голубовський І., 2002. Розмахом могутніх крил. Повість-есе. Львів: Аз-Арт. 116 с.
Державний інститут проектування міст “Містопроєкт”, 2008. Коригування генерального плану м. Львова. II стадія. Генеральний план. Основні положення. Львів. Т. 3.
Заозерський В., Новаківський О., Бібліографічний опис: Заозерський Володимир, Олекса Новаківський (електронна версія). НБУ ім. Ярослава Мудрого.
Новаківський А., Новаківський Я., 2001. Спогади на виставці. *Галицька брама*. 2001. № 2–3. (74–75). С. 18–19.
Посацький Б., 2011. Просторова трансформація загальноміського центру Львова (впродовж ХХ ст. і на початку ХХІ ст.). *Досвід та перспективи розвитку міст України*: зб. наук. пр. Київ. С. 154–163.

Пробудження у малярстві та рисунках Олекси Новаківського: альбом / авт.-упоряд. Л. Волошин; Національний музей у Львові, Художньо-меморіальний музей Олекси Новаківського, Благодійний фонд "Олекса Новаківський та його мистецька школа", Галерея Христини Чорпіти, Філадельфія-Львів. Львів: Кольорове небо, 2005. 72 с.

Черкес Б., 1999. Сталінське планування Львова. *Вісник Державного університету "Львівська політехніка"*. Вип. 379. С. 104.

Яворський Ф., 2012. Про сирій Львів. Львів: Центр Європи. 288 с.

References

Biriulov Yu. O., 2008. *Arkhitektura Lvova. Chas i styli. KhIII–KhKhI st.* Lviv: Tsentr Yevropy. 720 s.

Holubovskiy I., 2002. *Rozmakhom mohutnykh kryl. Povist-ese.* Lviv: Az-Art. 116 s.

Derzhavnyi instytut proiektuvannia mist "Mistoproiekt", 2008. *Koryhuvannia heneralnoho planu m. Lvova. II stadiia. Heneralnyi plan. Osnovni polozhennia.* Lviv. T. 3.

Zaozerskyi V., Novakivskiy O., *Bibliografichnyi opys: Zaozerskyi Volodymyr, Oleksa Novakivskiy (elektronna versii).* NBU im. Yaroslava Mudroho.

Novakivskiy A., Novakivskiy Ya., 2001. *Spohady na vystavtsi. Halytska brama.* 2001. No. 2–3. (74–75). S. 18–19.

Posatskyi B., 2011. *Prostorova transformatsiia zahalnomiskoho tsentru Lvova (vprodovzh KhKh st. i na pochatku KhKhI st.). Dosvid ta perspektyvy rozvytku mist Ukrainy: zb. nauk. pr.* Kyiv. S. 154–163.

Probudzhennia u maliarstvi ta rysunkakh Oleksy Novakivskoho: albom / avt.-uporiad. L. Voloshyn; Natsionalnyi muzei u Lvovi, Khudozhno-memorialnyi muzei Oleksy Novakivskoho, Blahodiinyi fond "Oleksa Novakivskiy ta yoho mystetska shkola", Halereia Khrystyny Chorpity, Filadelfiia-Lviv. Lviv: Kolorove nebo, 2005. 72 s.

Cherkes B., 1999. *Stalinske planuvannia Lvova. Visnyk Derzhavnoho universytetu "Lvivska politehnika"*. Vyp. 379. S. 104.

Yavorskyi F., 2012. *Pro siryi Lviv.* Lviv: Tsentr Yevropy. 288 s.

Oleksandr Yarema

Associate Professor at the Lviv National Academy of Arts,

urban planning expert,

member of the Praesidium of the League of Creative Intelligence in Lviv region,

vice-president of NUUA and chairman of Lviv Oblast Organisation of NUUA from 2008 to 2018,

People's Architect of Ukraine

e-mail: oleks.jarema@gmail.com

orcid: 0000-0002-0303-4981

YAROSLAV NOVAKIVSKY: PAST AND PRESENT

© Yarema O., 2022

The sense of human life is to prove professional excellence in building your state. We do not think about what education and perfection are. We need to start with our native nest, locality, and region and join state structures with a healthy foundation. What we have: looted land and mineral resources, historical monuments, forests, protected areas, rivers and lakes, and the most disappointing thing is that we lose human professional resources.

Mykhailo Sadovyak analyzed the life of the Sykhiv residential area, the foundations of which were formed by the architect Yaroslav Novakivsky: "The southern part of Lviv represents the proper development, a lot of Sykhiv residents do not go to the centre, there is no need because they have shopping and entertainment centres, parks, markets, libraries, a cinema in their neighbourhood, that is, a person who lives in Sykhiv, has found a place of work and leisure there, and does not migrate to other areas, does not create problems for others.

Proper development of a city is a well-developed strategy of the city with its surrounding areas bordering the city, and there is a divided functional capacity of the territory with the correct location."

Keywords: *architecture, proper development of the city, urbanism, city strategy, Yaroslav Novakivsky.*